

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ระบบวรรณะสี่ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาหลักแนวคิดและความเป็นมาของวรรณะสี่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๒) เพื่อศึกษาหลักคำสอนเกี่ยวกับระบบวรรณะสี่ และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ระบบวรรณะสี่ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก (Documentary Research) มุ่งศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามรูปแบบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และสามารถสรุปผลการศึกษาในประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาในภาพรวมสรุปได้ ดังนี้

๕.๑ แนวคิดและความเป็นมาของระบบวรรณะสี่ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

พื้นฐานที่สุดของสังคมอินเดีย ที่แยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ “อารยัน (Aryans) และดราวิเดียน (Dravidians) โดยที่เป็นชาวอารยันเกือบ ๗๒ เปอร์เซ็นต์ ขณะที่ชาวดราวิเดียนมีเพียง ๒๘ เปอร์เซ็นต์ ชาวอินเดียตอนเหนือขึ้นสืบเชื้อสายมาจากอารยัน ขณะที่ชาวอินเดียตอนใต้สืบเชื้อสายมาจากดราวิเดียน ประเทศอินเดียประกอบด้วยชนชาติหลายเผ่าพันธุ์ มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ อิทธิพลของธรรมชาติได้กำหนดวิถีชีวิตของชาวอินเดียในหลายๆ ด้าน เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณี บุคลิกภาพและความเชื่อในเทพเจ้าต่างๆ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจัดเป็นศาสนาที่เก่าแก่ที่สุดที่ชาวอินเดียส่วนมากนับถือมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ได้กำหนดวิถีชีวิตทางสังคมในรูปแบบวรรณะ ๔ หรือเรียกว่าชนชั้นทางสังคม ซึ่งชาวอินเดียได้ถูกแบ่งชั้นวรรณะโดยประการทั้งปวง ตั้งแต่การสมรส การเกิด การศึกษา การอาชีพ การเป็นอยู่ และการตายเป็นที่สุด แม้แต่การปฏิบัติธรรม คงเป็นไปตามวรรณะ คือ วรรณะพราหมณ์ เป็นกลุ่มคนที่อ้างว่าถูกสร้างขึ้นมาจากปากของพระพรหม มีบทบาทด้านประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อทางศาสนาวรรณะกษัตริย์ เป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากแขนของพระพรหม ทำหน้าที่ปกป้อง ค้ำครองประเทศเรียกว่า “นักรบ” วรรณะแพศย์หรือไวยาษะเป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นจากสะโพกของพระพรหมให้ทำหน้าที่ด้านค้าขายซึ่งเรียกว่า “พ่อค้า” วรรณะสุดท้าย วรรณะศูทรเป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นจากเท้าของพระพรหม ทำหน้าที่ด้านรับใช้เป็นกรรมกร

๕.๑.๑ ยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ของอารยธรรมอินเดีย

อารยธรรมอินเดีย ได้แพร่ขยายออกไปสู่ภูมิภาคต่างๆ ทั่วทวีปเอเชีย โดยผ่านทางการค้า ศาสนา การเมือง การทหาร และได้ผสมผสานเข้ากับอารยธรรมของแต่ละประเทศ กลายเป็นส่วนหนึ่งของอารยธรรมในสังคมนั้นๆ ในเอเชียตะวันออก พระพุทธศาสนาหายาน ได้มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อชาวจีนทั้งในฐานะศาสนาสำคัญ และในฐานะที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ศิลปะของจีน ในภูมิภาคเอเชียกลาง อารยธรรมอินเดียที่ถ่ายทอดให้เริ่มตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๗ เมื่อพวกมุสลิมอาหรับ ซึ่งมีอำนาจในตะวันออกกลางนำวิทยาการหลายอย่างของอินเดียไปใช้ ได้แก่ การแพทย์ คณิตศาสตร์ ดาราศาสตร์ ขณะเดียวกันอินเดียก็รับอารยธรรมบางอย่างทั้งของเปอร์เซียและกรีก โดยเฉพาะด้านศิลปกรรม ประติมากรรม เช่น พระพุทธรูปศิลปะคันธาระซึ่งเป็นอิทธิพลจากกรีก ส่วนอิทธิพลของเปอร์เซีย ปรากฏในรูปการปกครอง สถาปัตยกรรม เช่น พระราชวัง การเจาะภูเขาเป็นถ้ำเพื่อสร้างศาสนสถาน ส่วนภูมิภาคที่ปรากฏอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียมากที่สุดคือ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พวกพ่อค้า พราหมณ์ และภิกษุสงฆ์ชาวอินเดียเดินทางมาและนำอารยธรรมมาเผยแพร่ อารยธรรมที่ปรากฏอยู่มีแทบทุกด้าน โดยเฉพาะในด้านศาสนา ความเชื่อ การปกครอง ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพระพุทธศาสนา ได้หล่อหลอมจนกลายเป็นรากฐานสำคัญที่สุดของประเทศต่างๆ ของโลก ระบบวรรณะตามความหมายของรูปศัพท์แล้ว หมายถึง สี หรือสีผิว ระบบชนชั้นในสังคมอินเดีย ซึ่งบ่งถึงฐานะความเป็นอยู่และความมีอิสระเสรีภาพของคนในวาระนั้นๆ ว่าตนมีหน้าที่อย่างไรในสังคม และรักษาปฏิบัติตนในขอบเขตของวรรณะของตนเท่านั้น

๕.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับระบบวรรณะในวัฒนธรรมอินเดีย

อินเดียในสมัยก่อนพุทธกาล เมื่อพวกอริยกะหยุดรุกรานแล้ว มีชนอยู่ ๓ พวก คือ พวกอริยกะใหม่ซึ่งยกเข้าถึงพวก ๑ พวกอริยกะเก่าซึ่งยกเข้ามาก่อนและได้แต่งงานอยู่กินกับพวกเจ้าของถิ่นเดิม จนมีผิวพรรณและอัธยาศัยผิดแผกไปพวก ๑ และเจ้าของถิ่นเดิมซึ่งถูกกักเอาไว้ใช้ เปนทาสกรรมกร ถูกตั้งนามใหม่ว่าพวกทาส (ทาสฺย) หรือยอมเปนเช่นนั้นพวก ๑ พวกอริยกะแบ่งชั้นกันเองตามหน้าที่การงานของตนๆ คือ กษัตริย์เปนพวกนักรบ พราหมณ์เปนพวกสั่งสอนและทำพิธีตามลัทธิศาสนา และไวยสยะเปนพวกทำสินค้ายการกสิกรรมหัตถกรรมขึ้น ค่าขายแลกเปลี่ยนรวมเปน ๓ ชั้นด้วยกัน สอนพวกทาสฺยหรือทาสนั้น ต่อมาเรียกว่าพวกศูทร จึงรวมเปน วรรณะ ๔ หรือ ๔ พวก การแบ่งชั้นวรรณะในยุคแรกนี้ เปนเพียงเครื่องหมายของอาชีพและหน้าที่การงานเท่านั้น หาได้เหยียดหยามกันจนเปนที่รังเกียจเหมือนในครั้งพุทธกาลจนถึงบัดนี้ไม่ เมื่อมีการแบ่งชั้นวรรณะขึ้น จึงมีพวกลูกผสมระหว่างวรรณะ ที่แตกต่างกัน เรียกว่าพวกจัณฑาล ประชาชนชาวอินเดียประกอบด้วยหลายชาติพันธุ์ และมีความเป็นอยู่ทางด้านเศรษฐกิจ การผลิตทางเศรษฐกิจเป็นการผลิตเบื้องต้น และเป็นแบบเก่า ซึ่งได้กำหนดโครงสร้างทางสังคม และแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชาวอินเดีย ในชนบททั่วอินเดีย การประกอบอาชีพของชาวชนบท คือ การเกษตรกรรม และใช้

แรงงานคนเป็นส่วนสำคัญ มีความใกล้ชิดกับธรรมชาติ อิทธิพลของธรรมชาติได้กำหนดวิถีชีวิตของชาวอินเดียในชนบทในหลายๆ ด้าน เช่น ชนบธรรมนิยมประเพณี บุคลิกภาพและความเชื่อเรื่องต่างๆ ทางสังคม

ประชาชนอินเดียส่วนใหญ่นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งศาสนานี้ได้แบ่งชั้นวรรณะของคนตามชาติกำเนิด แต่ละวรรณะไม่สามารถเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันด้วยกิจกรรมใดๆ แต่ละวรรณะก็แบ่งหน้าที่ของตนโดยเฉพาะ จึงเข้าลักษณะต่างกลุ่มต่างวรรณะ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ปะปนกัน มีความรังเกียจเคียดแค้นที่ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีคนนับถือศาสนาอื่น เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม ซิกข์ และเชน จึงต่างแยกกันอยู่เป็นหมู่เหล่า ไม่สังสรรค์กัน แต่ละกลุ่มต่างก็ปรับปรุงตนให้เข้ากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคม ผู้คนในชนบทจึงอยู่กันอย่างโดดเดี่ยว เฉพาะคนในศาสนาหรือวรรณะเดียวกัน ลัทธิศาสนาของอินเดียได้เปลี่ยนแปลงมาตามกาลตามสมัย สมกับที่เป็นประเทศกว้างขวาง และมีอายุยืนประเทศหนึ่งในประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมของตนเองติดต่อกันตลอดมาเป็นเวลานาน เนื่องจากประเทศอินเดียเป็นแหล่งกำเนิดศาสนาที่มีความสำคัญในระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนา ชาวอินเดียจึงถือว่าครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่มีความสำคัญที่สุด ระบบครอบครัวของอินเดียเป็นระบบครอบครัวร่วม หรือครอบครัวขนาดใหญ่ สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย ปู่ ย่า พ่อ แม่ ลูก หลาน และ เหลน อยู่ร่วมกันภายในครอบครัวเดียว ผู้อาวุโสที่สุดของฝ่ายชายจะเป็นหัวหน้าครอบครัว แม้สังคมของอินเดียยังคงมีความนับถือเรื่องวรรณะอยู่ แต่ก็ปรากฏไม่มากเท่าอดีต การดำเนินชีวิตของชาวอินเดียจะยึดถือศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ กว่าร้อยละ ๗๙ ของประชากรนับถือศาสนาฮินดู ร้อยละ ๑๕ นับถือศาสนาอิสลาม ที่เหลือร้อยละ ๒.๕ นับถือศาสนาคริสต์ นอกนั้นนับถือศาสนาพุทธส่วนมากอยู่ลาดักหิมาจัล สิกขิม อัสสัม เบงกอลตะวันตก และโอริสสา ศาสนาซิกข์ในรัฐปัญจาบ และศาสนาเชนในรัฐคุชราต และอื่นๆ รวมทั้งพวกนักบวชที่นับถือนิกายต่างๆ อีกมากมาย มีประมาณ ๔๐๐ ศาสนาทั่วอินเดีย และประชาชนชาวอินเดียมีการปฏิบัติศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด อิทธิพลของศาสนาได้กำหนดวิถีชีวิตของชาวชนบทในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสติปัญญา อารมณ์ แนวทางการปฏิบัติ

ลัทธิทั้งหมดนี้ เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนเป็นจำนวนมาก ก่อนพระพุทธองค์ตรัสรู้พอพระผู้มีพระภาคเจ้าเริ่มประกาศพระพุทธศาสนา ก็ปะทะกับลัทธิเหล่านี้ ซึ่งเป็นเพียงหลักฝ่ายอุดมคติอันดิ่งลงไปในด้านใดด้านหนึ่งอย่างเดียว หรือไม่ยืนยันอันใดเสียเลย คนที่มีได้เป็นนักคิด ไม่อาจได้รับประโยชน์อันใดจากลัทธิเหล่านี้ พระพุทธศาสนาจึงมีรัศมีรุ่งโรจน์ ขณะลัทธิอื่นๆ ได้ เพราะสอนหลักมัชฌิมาปฏิปทา มีทั้งประโยชน์โลกนี้ ประโยชน์โลกหน้า และปรมาตมประโยชน์คือนิพพาน มีทั้งธรรมสำหรับคนมีปัญญาอ่อน คนมีปัญญาปานกลาง และคนฉลาด พร้อมทั้งชี้ให้เห็นเหตุผลได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อตามผู้อื่น อาจพิสูจน์ได้ จึงเป็นที่พอใจของมหาชนยิ่งกว่าลัทธิอื่นใด และประชาชนในอินเดียได้ถูกแบ่งชั้นวรรณะโดยประการทั้งปวง ตั้งแต่การสมรส การเกิด การศึกษา การประกอบ

อาชีพ การเป็นอยู่ และการตายเป็นที่สุด แม้แต่การปฏิบัติธรรม ก็คงเป็นไปตามวรรณะ ไม่ปรากฏมี ศาสดาเจ้าลัทธิคนใดสอนถึงลัทธิเสมอภาคในธรรมปฏิบัติ เมื่อพระพุทธเจ้าผู้อยู่ในวรรณะกษัตริย์ทรง สั่งสอนว่ากษัตริย์ พราหมณ์ ไวศยะ หรือศูทรก็ตาม เมื่อทำบาปก็ไปสู่ทุกคติเสมอกัน เมื่อทำบุญกุศล ก็ไปสู่ทุกคติเสมอกันและทรงบัญญัติว่าผู้อุปสมบทในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นวรรณะใด ต้องเคารพ กันตามอายุพรรษาเสมอกัน เพราะฉะนั้น พระองค์จึงได้รับการตอบนับถือของชนทุกชั้นวรรณะ

๕.๑.๓ พัฒนาการเกี่ยวกับระบบวรรณะสี่ในสังคมอินเดีย

เบื้องหลังของระบบวรรณะ คือ แนวคิดการเหยียดสีผิว (racism) ที่พวกอารยัน ใช้ในการปกครองพวกคนพื้นเมือง คือ ดราวิเดียน เพื่อกีดกันความบริสุทธิ์แห่งเชื้อสายของตนมิให้ พวกดราวิเดียนเข้ามามีโอกาสผสมกลมกลืนกับเผ่าพันธุ์ของตนนั่นเอง ตามหลักความเชื่อของศาสนา พราหมณ์ โดยถือว่าวรรณะทั้ง ๔ เกิดจากอวัยวะของพระพรหมที่ต่างกัน จึงถือว่าระบบวรรณะได้ถูก กำหนดไว้ตายตัวโดยพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ การเปลี่ยนแปลงสถานภาพทางสังคมโดยยกชนชั้นของตนเองให้ สูงขึ้นจึงเป็นไปได้สรุปได้ว่า วรรณะทั้ง ๔ เกิดขึ้นด้วยเหตุ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ทางตำนาน ได้แก่ ทฤษฎีต่างๆ ดังนี้ (๑) ทฤษฎีเกี่ยวกับยุคสมัย ได้แบ่งยุคหรือระยะกาลเวลาออกเป็น ๔ ยุค เป็น คนที่เกิดในวรรณะต่างๆ (๒) ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของพระเจ้าผู้สร้าง กล่าวว่า พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์จากอวัยวะ ต่างๆ ของพระองค์เอง แล้วจัดวรรณะให้พร้อมกัน ๒) สันนิษฐานตามหลัก วิชา เนื่องจากคำว่า วรรณะ แปลว่า สีผิว ทำให้สันนิษฐานว่า การแบ่งชนชั้นเดิมคงถือตามสีผิวเป็น สำคัญ ต่อมาเมื่อกาลเวลาล่วงเลยไป มีการผสมปะปนกันทางเชื้อชาติ สีผิวจึงเป็นเครื่องกำหนดที่ไม่ แน่นนอน อีกนัยหนึ่ง ชาติ คงเป็นตัวกำหนดวรรณะ เพราะแต่เดิมมีการแบ่งเหล่ากันตามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และการถือวรรณะในสมัยต้นๆ คงยังไม่เคร่งครัดมากนัก ครั้งเมื่อกาลเวลาล่วงผ่านไปนานเข้า ก็ยิ่งเพิ่มความเคร่งครัดมากขึ้นตามลำดับ

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นกลุ่มศาสนาเทวนิยม นิกายต่างๆ ก็เกิดจากการนับถือ เทพเจ้าแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม นิกายทั้งหมดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูยังคงหลักธรรมและ แนวทางปฏิบัติตามพิธีกรรมเหมือนๆ เพราะมุ่งสู่ความเป็นเอกภาพกับอาตมมันนั่นเอง และศาสนา พราหมณ์หรือฮินดูเป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดในโลกศาสนาหนึ่ง มีอายุกว่า ๔,๐๐๐ ปี เนื่องจาก ศาสนานี้มีวิวัฒนาการอันยาวนานผ่านขั้นตอนทางประวัติศาสตร์หลายขั้นตอนตั้งแต่โบราณกาล ถึงปัจจุบัน จึงเป็นการยากในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ให้แจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งกว่าศาสนาอื่นๆ มีความ เชื่อและแนวทางปฏิบัติต่างกันมากมาย ทั้งในสมัยเดียวกันและสมัยต่างกัน แม้แต่ชื่อของศาสนาเอง ก็ยังเรียกต่างกันไปตามกาลเวลา เพราะฉะนั้น ศาสนาพราหมณ์จึงมีอีกชื่อว่า “ฮินดู” จนถึงปัจจุบันนี้ ในปัจจุบันนี้ การแบ่งแยกชนชั้นต่างๆ ตามวรรณะทั้ง ๔ ก็ยังมีอยู่ แต่มีกลุ่มนักสิทธิมนุษยชนพยายาม รณรงค์ เพื่อต่อต้านระบบการแบ่งชนชั้นนี้ เพราะทุกคนควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ควรแบ่งแยกออก เช่นนี้ เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาจนเป็นสงครามภายในประเทศก็เป็นไปได้ การแบ่งแยกไม่ใช่เรื่องดีที่

ควรจะปฏิบัติตาม การแบ่งแยกยังก่อให้เกิดการกีดกัน ทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ทำให้ผู้คนที่อยู่ในสังคมมีแต่ความทุกข์ เกิดความขัดแย้งในหลายๆ ด้าน สังคมที่อยู่ไม่มี ความเจริญก้าวหน้าหลักธรรมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู สามารถพิจารณาได้จากจุดมุ่งหมายของชีวิต ๔ ประการด้วยกัน ได้แก่ ๑) อรรถะ หรือ อรรถะ การแสวงหาทรัพย์เพื่อการดำรงชีวิต ๒) ธรรมะหรือ ธรรมะ การดำรงชีวิตภายใต้กรอบคำสอนทางศาสนา ๓) กามะ การแสวงหาความสุขทางโลก ภายใต้กรอบคำสอนทางศาสนา ๔) โมกษะ ในที่สุดต้องแสวงหาความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดเป็นต้น ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ที่สำคัญ ได้แก่ คัมภีร์ศรุต และคัมภีร์สมฤติ โดยที่คัมภีร์ศรุต ยังได้บรรจุคัมภีร์พระเวท ๔ คัมภีร์ย่อย ได้แก่ (๑) ฤคเวท (๒) ยชุรเวท (๓) สามเวท และ (๔) อถรรพเวท ส่วนนิกายที่สำคัญ เช่น (๑) นิกายไวศณพ (Vishnav) เป็นนิกายที่นับถือพระวิษณุเจ้าเป็นเทพองค์สูงสุด (๒) นิกายไศวะ (Shiva) เป็นนิกายที่เก่าที่สุด นับถือพระศิวะเป็นเทพเจ้าสูงสุด เป็นต้น ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มศาสนาเทวนิยม นับถือเทพเจ้าหลายองค์โดยมีเทพเจ้าสูงสุด ๓ องค์ ได้แก่พระพรหม เป็นผู้สร้าง พระอิศวร หรือ พระศิวะ เป็นผู้ทำลาย และพระวิษณุ หรือ พระนารายณ์ เป็นผู้ปกป้องและรักษาโลก พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในช่วงที่มนุษย์ถูกกดขี่อธรรม มีการถือชั้นวรรณะ เป็นการจำกัดสิทธิ และหน้าที่ของมนุษย์ ยังผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ไม่เท่าเทียมกันในสังคม โดยเฉพาะสังคมชนชั้นของอินเดียในสมัยนั้น ได้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของชนชาติอริยกะ ซึ่งเป็นผู้ผูกขาดอำนาจแต่เพียงฝ่ายเดียว

ระบบวรรณะตามความหมายรูปศัพท์แล้ว หมายถึง ระบบชนชั้นในสังคมอินเดีย ซึ่งบ่งถึงฐานะความเป็นอยู่และอิสรเสรีภาพของคนในวรรณะนั้นๆ ว่าตนมีหน้าที่อย่างไรในสังคม และรักษาปฏิบัติตนในขอบเขตของวรรณะของตนเท่านั้น วรรณะทั้ง ๔ วรรณะเกิดจากพวกอริยกะ หรืออารยันที่เข้ามาบุกรุกชนพื้นเมืองในอินเดียครั้งทำสงครามกับเจ้าของถิ่นเดิมซึ่ง เรียกว่าพวก มลิกษะ หรือ ทัสยุ หรือทราวิท จนได้รับชัยชนะ พวกมัลกษะต้องถอยร่นลงไปทางใต้ เหล่าอริยกะจึงใช้ศาสนาพราหมณ์เป็นเครื่องมือในการแบ่งวรรณะ โดยถือว่าวรรณะทั้ง ๔ เกิดมาจากอวัยวะของพระพรหม ที่ต่างกัน และพระพรหมได้กำหนดหน้าที่ให้วรรณะทั้ง ๔ ต่างๆ กันไว้เรียบร้อยแล้ว วรรณะใหญ่ๆ ในศาสนาพราหมณ์มีอยู่ ๔ วรรณะ ดังนี้ ๑) วรรณะพราหมณ์ เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีขาวซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์มีหน้าที่ กล่าวมนต์ ให้คำปรึกษากับพระเจ้าแผ่นดิน ตลอดจนสอนมนต์ให้แก่คนทั่วไป ส่วนพวกที่เป็นนักบวชก็ทำหน้าที่สอนไตรเภทและประกอบพิธีทางศาสนา ๒) วรรณะกษัตริย์ เกิดจากพระอุระของพระพรหม และถือว่าสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์ สี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีแดงซึ่งหมายถึงนักรบ ทำหน้าที่รบเพื่อป้องกันหรือขยายอาณาจักร รวมทั้งเป็นนักปกครอง เป็นพระเจ้าแผ่นดินหรือคณะผู้ปกครองแบบสามัคคีธรรม ๓) วรรณะแพศย์ เกิดจากพระเพลา หรือ ต้น ขของพระพรหมมีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีเหลือง เป็นพวกแสวงหาทรัพย์สมบัติ ได้แก่พวกพ่อค้า คหบดี เศรษฐี และเกษตรกร ๔) วรรณะศูทร

เกิดจากพระบาท หรือเท้า ของพระพรหม มีสี่เครื่องแต่งกายประจำวรรณะคือสีดำหรือสีอื่นๆ ที่ไม่มี ความสดใส มีหน้าที่เป็นกรรมกร ลูกจ้าง ยังมีคนอีกวรรณะหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นพวกต่ำสุด คือ จันฑาล ได้แก่ ลูกที่เกิดจากพ่อแม่ต่างวรรณะกัน ถือเป็นพวกจันฑาล ซึ่งจะถูกรังเกียจและเหยียดหยาม ไม่มี คนในวรรณะอื่นคบหาสมาคมด้วย การถือวรรณะอย่างรุนแรงเช่นนี้ เป็นพื้นฐานอันสำคัญอย่างหนึ่ง ของสังคมอินเดียทั้งก่อนพุทธกาลและในสมัยพุทธกาล

หลักคำสอนพระคัมภีร์และนิกายสำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูจากแรกเริ่มได้ พัฒนาการมาจากคัมภีร์พระเวท ที่ถือว่าเป็นคัมภีร์ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หมายถึง ความรู้ เป็น คัมภีร์พระเวทประกอบด้วยคัมภีร์ ๔ เล่ม ได้แก่ กฤเวทใช้สวดสรรเสริญเทพเจ้า สามเวทใช้สำหรับ สวดในพิธีกรรมถวายน้ำโสมแก่พระอินทร์และขับกล่อมเทพเจ้า ยชุรเวทว่าด้วยระเบียบวิธีในการ ประกอบพิธีบูชาัญญและบวงสรวงต่างๆ และ อาถรรพเวท ใช้เป็นที่รวบรวมคาถาอาคมหรือเวทมนตร์ วิญญานของสัตว์โลกทั้งหลาย (อาตมัน) คือส่วนที่แยกออกมาจากวิญญานรวมของพรหม (ปรมาตมัน) วิญญานย่อยแต่ละดวงเหล่านี้เมื่อแยกออกมาแล้วย่อมเข้าสู่สภาวะในสิ่งมีชีวิตรูปแบบ ต่างๆ กัน เช่น ในร่างกายมนุษย์ เทวดา สัตว์และพืช มีสภาพดีบ้าง เลวบ้าง สุดแต่ผลกรรมที่ทำให้ ซึ่งถือว่าเป็นทุกข์ทั้งสิ้น トラปิโตที่วิญญานเหล่านี้ยังไม่สิ้นกรรม ย่อมต้องเวียนว่ายตายเกิดผจญทุกข์ อยู่ตลอดไป หลักโมกษะ เป็นหลักความดีสูงสุด ดังคำสอนของศาสนาฮินดูสอนว่า “ผู้ใดรู้แจ้งใน อาตมันของตนว่าเป็นหลักอาตมันของโลกพรหมแล้ว ผู้นั้นย่อมพ้นจากสังสารวัฏการเวียนว่ายตายเกิด และจะไม่ปฏิสนธิอีก” หลักโมกษะประกอบด้วยสาระสำคัญ ๒ ประการ คือ ๑) การนำอาตมันเข้าสู่ปรมาตมัน ด้วยการปฏิบัติธรรมใดๆ เพื่อให้วิญญานของตนเข้ารวมกับปฐมวิญญาน เรียกว่า “เข้าถึงโมกษะ” คือ ความหลุดพ้นจากวัฏสงสารแห่งชีวิต ๒) วิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงโมกษะ ได้เสนอแนะ หลักปฏิบัติที่สำคัญไว้ ๓ ประการ คือ กรรมมรรค (กรรมโยคะ) ชยानมรรค (ชยानโมคะ) และ ภักติ มรรค (ภักติโยคะ) และหลักคำสอนในลัทธิศาสนาพราหมณ์มุ่งไปที่การดำเนินชีวิตตามช่วงวัยต่างๆ โดยมีจุดหมายสูงสุดที่โมกษะ ความหลุดพ้น การเข้าร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับองค์อาตมัน ไม่มีการเกิด แก่ เจ็บ และตายอีกต่อไป ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นกลุ่มศาสนาเทวนิยม นิกายต่างๆ ก็เกิดจากการ นับถือเทพเจ้าแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม นิกายทั้งหมดของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูยังคง หลักธรรมและแนวทางปฏิบัติตามพิธีกรรมเหมือนๆ เพราะมุ่งสู่ความเป็นเอกภาพกับอาตมันนั่นเอง และได้กำหนดบทบาทของตนเองไว้อย่างชัดเจน คือ

๑) วรรณะพราหมณ์จึงมีบทบาทสำคัญในพิธีกรรมทั้งของหลวงและของราษฎร์ ในพระราชพิธีสำคัญ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น นอกนั้นมีพิธีซึ่งราษฎร์ทั่วไปก็กระทำโดยมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธีให้ โดยเฉพาะพิธีที่เกี่ยวกับขวัญ เช่น พิธีทำขวัญเดือนโกนผมไฟ พิธีโกนจุก พิธีสมรส พิธีศพ พิธีตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น วรรณะพราหมณ์เป็นวรรณะ ที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูง ได้รับการ

อธิบายว่า เป็นกลุ่มคนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากปากของพระพรหม ให้ทำหน้าที่กำหนดระบบจริยธรรม กฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม และเป็นผู้สั่งสอน อบรมให้สมาชิกในสังคมได้เรียนรู้ เข้าใจ และปฏิบัติตาม กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่กำหนดขึ้น เพื่อให้สังคมอยู่ร่วมกันได้ปกติสุข คนในกลุ่มนี้อาจเรียกว่า “เจ้าลัทธิ พิธีกรรมทางศาสนา”

๒) บทบาทและสถานะของวรรณะกษัตริย์ ได้แก่ พวกเจ้า มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยของบ้านเมือง บุคคลในวรรณะนี้จะเล่าเรียนเฉพาะวิชาการอันเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่ของตนเท่านั้น อันได้แก่วิชาปกครองและยุทธวิธี

๓) บทบาทและสถานะของวรรณะแพศย์ ได้แก่ พวกพลเรือน มีอาชีพในการทำนาและค้าขายวิชาการที่คนกลุ่มนี้เรียนก็คือ การเกษตรกรรมและพาณิชย์กรรม

๔) บทบาทและสถานะของวรรณะศูทร ได้แก่ พวกคนงานหรือกรรมกร มีอาชีพในการรับจ้างที่ใช้แรงงาน การศึกษาของคนในวรรณะนี้ไม่ค่อยมี วิชาการบางอย่างพวกวรรณะศูทรห้ามเรียนเด็ดขาดนอกจากนี้ยังมีชนชั้นต่ำอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า “จัณฑาล” ถือว่าเป็นคนนอกวรรณะ เพราะถือกำเนิดมาจากบิดามารดาเป็นคนต่างวรรณะกัน คือมารดาอยู่ในวรรณะสูง บิดาอยู่ในวรรณะต่ำ เช่น มารดาเป็นพราหมณ์ บิดาเป็นศูทร บุตรที่เกิดมาจะกลายเป็นจัณฑาล พวกนี้จะถูกเหยียดหยามจากวรรณะอื่นๆ ไม่มีศักดิ์ ไม่มีสิทธิใดๆ ในสังคม มีสถานภาพต่ำกว่าสัตว์เดรัจฉานเสียอีก

ในภาพรวม ถือว่าศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูเป็นศาสนาที่เก่าแก่มากที่สุดในโลก ศาสนาหนึ่ง มีอายุกว่า ๔,๐๐๐ ปี เนื่องจากศาสนานี้มีวิวัฒนาการอันยาวนานผ่านขั้นตอนทางประวัติศาสตร์หลายขั้นตอนตั้งแต่โบราณกาลถึงปัจจุบัน จึงเป็นการยากในการศึกษาเรื่องราวต่างๆ ให้แจ่มแจ้งชัดเจนยิ่งกว่าศาสนาอื่นๆ มีความเชื่อและแนวทางปฏิบัติต่างกันมากมาย ทั้งในสมัยเดียวกันและสมัยต่างกัน แม้แต่ชื่อของศาสนาเอง ก็ยังเรียกต่างกันไปตามกาลเวลา เพราะฉะนั้น ศาสนาพราหมณ์จึงมีอีกชื่อว่า “ฮินดู” จนถึงปัจจุบันนี้ ในปัจจุบันนี้ การแบ่งแยกชนชั้นต่างๆ ตามวรรณะทั้ง ๔ ก็ยังมีอยู่ แต่มีกลุ่มนักสิทธิมนุษยชนพยายามรณรงค์ เพื่อต่อต้านระบบการแบ่งชนชั้นนี้ เพราะทุกคนควรมีสิทธิเท่าเทียมกัน ไม่ควรแบ่งแยกออกเช่นนี้ เพราะอาจทำให้เกิดปัญหาจนเป็นสงครามภายในประเทศก็เป็นไปได้ การแบ่งแยกไม่ใช่เรื่องดีที่ควรจะต้องปฏิบัติตาม การแบ่งแยกยังก่อให้เกิดการทางด้านความรู้ ความคิด กีดกัน ทั้ง และสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ทำให้ผู้คนที่อยู่ในสังคมมีแต่ความทุกข์ เกิดความขัดแย้งในหลายๆ ด้าน สังคมที่อยู่ไม่มีความเจริญก้าวหน้า

๒. หลักคำสอนเกี่ยวกับระบบวรรณะสี่ ตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธองค์ได้อุบัติขึ้นในโลก ทรงปฏิเสศการถือชั้นวรรณะทั้ง ๔ คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร ด้วยการยึดถือหลัก “กรรมหรือการกระทำ” เป็นประการสำคัญต่อชีวิตสรรพสัตว์ความประพฤติของวรรณะทั้ง ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ ศูทร iva ในวรรณะทั้ง ๔ ผู้ใดประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ ผู้นั้นย่อมเป็นคนบริสุทธิ์ ส่วนผู้ใดประพฤติทุจริตด้วยกาย วาจาและ

ใจ ผู้นั้นย่อมเป็นคนไม่บริสุทธิ์ ธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาตนเองได้ สามารถที่จะฝึกฝนพัฒนาตนได้จนถึงขั้นอริยะ หรือแม้จนถึงเป็นพุทธะทั้งนี้ก็เพราะหลักคำสอนใน พระพุทธศาสนาเถรวาทมีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวมนุษย์ที่เกิดจากการประชุมกันเข้าของเบญจขันธ์และ ธาตุ ๖ และพระพุทธศาสนาเถรวาทยังถือว่า กรรม ได้แก่ การกระทำ เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ มนุษย์มีความแตกต่างกันนอกจากพันธกรรมและสิ่งแวดล้อม โดยปฏิเสศทฤษฎีเกี่ยวกับการเทิดทูนสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ หรือพระผู้เป็นเจ้าตามความเชื่อของศาสนาเทวนิยมทั้งหลายที่สอนให้มนุษย์มอบความภักดี และชีวิตต่อพระผู้เป็นเจ้า ตลอดจนคำสอนเกี่ยวกับการสร้างโลกมนุษย์ สังคม เป็นต้น กล่าวคือ พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับโลก และชีวิตในแง่ของเหตุผลนิยม (กรรมวาท) และในแง่ สังคมนิยม (สังฆวาท) โดยถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นไปตามกระบวนการของเหตุผลตามสภาวะของมัน มนุษย์เป็นศูนย์กลาง เป็นผู้รับผิดชอบความดีความชั่ว ความทุกข์หรือความสุขของมนุษย์เอง โดยไม่มี อำนาจศักดิ์สิทธิ์จากเทพฤทธิ์ใดๆ มากำหนดคนนอกจากตัวมนุษย์เอง โดยที่พระพุทธศาสนาเถรวาทเน้น จริยธรรม เป็นหลักที่สำคัญในการดำเนินชีวิตทั้งในแง่ส่วนตัวและส่วนรวม บุคคลที่ได้รับการ พัฒนาการแล้ว ย่อมประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์และทวยเทพ จนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายสุดท้ายสูงสุด ของชีวิต สามารถดับทุกข์ดับกิเลสของชีวิตได้อย่างสิ้นเชิง ซึ่งเรียกว่า “นิพพาน”

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการกำเนิดมนุษย์และระบบวรรณะสี่

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีขอบเขตที่ชัดเจนทั้งในด้านการกระทำ ผลของการกระทำ มีความเสมอภาคต่อเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ใครทำกรรมอย่างไร ก็ย่อมได้รับผลอย่าง นั้น ไม่มียกเว้นว่าผู้นั้นเป็นพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร ทุกคนมีกรรมเท่านั้นเป็นตัวกรรม กำหนดทั้งสิ้นพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีหลักคำสอนให้เชื่อในเรื่องกรรมลิขิต คือ การกระทำของ ตนเอง ที่สร้างโชคชะตาหรือความเจริญความเสื่อมให้แก่ตัวเราเอง ซึ่งสรุปลงในหลักกฎแห่งกรรม กฎแห่งการกระทำ เพื่อให้มนุษย์รู้จักปรับปรุงตนเอง คือให้ยอมรับรู้เรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ ว่ามา จากเหตุจากปัจจัยอะไร แล้วคิดพิจารณาว่าจะแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นให้ถูกต้องได้อย่างไร หลักธรรมคำสั่งสอน ในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงเพียบพร้อมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ที่ถูกต้องในความเป็นไป ของโลกและชีวิต เพราะประกอบด้วยปัญญาความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริงและการปฏิบัติชอบ ที่สอดคล้องกับความจริงที่มีผลต่อชีวิตของมนุษย์ทั้งในโลกนี้ โลกหน้า และสภาวะไร้ภพภูมิ กล่าวคือ ไม่มีโลกนี้ โลกหน้าอีกต่อไป

ความจริงแท้ของชีวิตของมนุษย์เรานั้น ซึ่งประกอบด้วยขันธ์ ๕ นี้จะเกิดอยู่ตลอดเวลา ทุกเมื่อเชื่อกัน ไม่ว่าจะหลับหรือตื่น และไม่ว่าใครจะรู้หรือไม่ก็ตาม ตราบเท่าที่มีชีวิตอยู่ ต่อเมื่อชีวิตตาย แล้ว ขันธ์ ๕ ก็ดับลงไปสนิท คน สัตว์ และสิ่งของในโลกนี้ก็ล้วนแต่สมมติทั้งนั้น อย่างนี้สมมติเรียกว่า คน อย่างนี้สมมติเรียกว่าสัตว์ อย่างนี้สมมติว่าต้นไม้ อย่างนี้ไต่ตะ อย่างนี้ไถ่อย่างนี้ไถ่ เมื่อแยกออกไปก็ไม่มีคน ไม่มีสัตว์ มีแต่ขันธ์ ๕ ธาตุ ๔ หรือธาตุ ๖ ประชุมกันเข้าถูกส่วน เหมือนเหล็กบ้าง ไม้บ้าง ยางบ้าง

สายไฟบ้าง กระจกกบ้าง นำมาประกอบถูกส่วนให้แล่นไปได้ด้วยมีคนขับ เราสมมติเรียกว่ารถยนต์ สมดังที่ท่านกล่าวว่า “เมื่อขันธ ๕ มีอยู่ การสมมติเรียกว่า “สัตว์” ก็มีได้ ฉนใด เหมือนการนำเอาสัมภาระต่างๆ มาประกอบกันเข้าแล้ว เสียงเรียกว่า “รถ” ก็มีขึ้นฉนั้น” คำสอนในพระพุทธศาสนา มีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวมนุษย์และความทุกข์ของมนุษย์ จึงได้พยายามวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์จนถึงที่สุด เพื่อแสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่แท้จริงเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งล้วนๆ ซึ่งมีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะได้พิจารณาถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์และเข้าถึงวิถีทางดับทุกข์ได้ในที่สุด เราจะเห็นได้ว่าที่ได้นามว่า “มนุษย์” เป็นเพราะขันธทั้ง ๕ และธาตุ ๖ มาประกอบกันเข้า แต่จะหาตัวตนที่แท้จริงของมนุษย์นั้นไม่ได้เลย เพราะขันธทั้ง ๕ และธาตุ ๖ นั้นก็มีชื่อเรียกกันเฉพาะอย่างอยู่แล้ว คำว่า “มนุษย์” เป็นศัพท์บัญญัติใช้สำหรับเรียกสภาวะธรรมที่เกิดจากการประชุมกันเข้าของเบญจขันธ์ และธาตุ ๖ ดังกล่าวมาแล้ว และพระพุทธศาสนายังถือว่า กรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันนอกจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม กรรมหรือพฤติกรรม ซึ่งได้แก่ การกระทำของมนุษย์เอง ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว “ชีวิตหรือมนุษย์” นั้น คือ ความเป็นอยู่ ดำรงอยู่ เป็นสภาพรวมของสิ่งต่างๆ ที่มาประชุมกันเท่านั้น และถือว่ามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่ง มนุษย์มีมารดา บิดาและมีกรรมของตน เป็นต้นเป็นแดนเกิด การจะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวก็มีปัจจัยต่างๆ ทั้งภายนอกและภายในของมนุษย์เอง และเมื่อพิจารณาถึงบทบาทหน้าที่ของพระพุทธเจ้าในฐานะที่มนุษย์คนหนึ่ง พระองค์ทรงบำเพ็ญเพียรจึงบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เต็มเพียวาริกสั่งสอนเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์ล้วนๆ แสดงถึงธรรมชาติของมนุษย์ สภาวะของมนุษย์และสังคมของมนุษย์ทั้งหลายโดยมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่ประโยชน์สุขของมนุษย์โดยแท้ หรืออาจกล่าวได้ว่า คนเป็นเรื่องของทางโลก แต่มนุษย์เป็นเรื่องทางธรรม ธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั่นเอง

๒.๒ องค์ประกอบและประเภทของมนุษย์ในพุทธศาสนาเถรวาท

การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน เพราะมนุษย์ที่ปรากฏให้เราเห็นอยู่นี้ ล้วนมีกรรมที่กระทำมาที่ไม่เหมือนกัน บางคนเป็นผู้สว่างมาแล้วสว่างไป บางคนสว่างมาแล้วมืดไป บางคนมืดมาแล้วสว่างไป และบางคนมืดมาแล้วก็มีดกลับไปอีก บางคนเกิดในตระกูลสูงมีฐานะดีอยู่อย่างสุขมีความตลอดชีวิต บางคนกลับต้องทุกข์ทรมาน ด้วยความอดอยากหิวโหยในอาหารเที่ยวแสวงหาโดยวิธีการขอทาน การคุ้ยอาหารตามกองขยะ กินของบูดเน่าที่เป็นเศษอาหารหรือมีร่างกายพิกลพิการไม่สมบูรณ์ในลักษณะต่างๆ มีการนอนตามข้างถนน และการที่จะเกิดมาเป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้ ต้องมีองค์ประกอบในการทำความดี คือ รักษาศีล ๕ จึงจะสามารถกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้ บุคคลที่เห็นแจ้งในสภาวะธรรมที่เป็นกฎแห่งไตรลักษณ์ จะเข้าใจถึงสภาพของสังขารทั้งหลายที่มีการเปลี่ยนแปลง เสื่อมสลายตลอดเวลา แม้แต่โลกและชีวิตก็ล้วนไม่เที่ยง หรือยั่งยืนด้วยกันทั้งสิ้น ไม่สามารถคงสภาพเดิมอยู่ได้ อันจะเป็นไปตามเหตุปัจจัยตามธรรมชาติของมัน ดังนั้น ผู้ที่เห็น

ไตรลักษณ์จะสามารถกำหนดท่าทีแห่งจิตใจของตนเองได้อย่างถูกต้อง ในยามที่จิตใจถูกบีบคั้น หรือ ยามที่พลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักหรือประสบพบเห็นสิ่งอันก่อให้เกิดความทุกข์ ไม่สบายอกสบายใจ ก็จะไม่หวั่นไหวจากสิ่งดังกล่าวที่มากกระทบ เพราะจิตใจหลุดพ้นเป็นอิสระ ไม่ไปผูกพันยึดมั่นเกาะเกี่ยวอยู่กับสิ่งหนึ่งสิ่งใด

จะเห็นได้ว่าความหมายของ “มนุษย์” ตามนิยามของพระพุทธศาสนา มิได้มองมนุษย์เพียงรูปลักษณ์ หรือองค์ประกอบที่เป็นมนุษย์เท่านั้น ยังแสดงถึงความเป็นมนุษย์ตามนิยามของหลักพุทธธรรม ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้าใจในสถานะของมนุษย์ตามกฎหมายของธรรมชาติอีกด้วย ในอัครคัมภีร์สูตรได้กล่าวถึงมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก และธรรมชาติแวดล้อม เช่นทำให้เกิดระบบสุริยะ การโคจรของดวงดาว วันเวลาและฤดูกาล มนุษย์ในฐานะเป็น “สัตว์” หรือ ผู้ที่ยังข้องอยู่ หรือติดอยู่ในสังสารวัฏ มนุษย์ในพระพุทธศาสนามีได้มีฐานะเริ่มต้นจากสัตว์สังคมเพราะความเป็นมนุษย์เริ่มจากปัจเจกชีวิต มิใช่มวลชนหรือหมู่แห่งชีวิต พระพุทธศาสนาจึงได้วางแนวทางในการพัฒนาตนเองเสียก่อนซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนาที่ต้องตั้งงาม กรรมดี เพื่อที่มนุษย์เราจะนำมาขจัดปิดเป่าความทุกข์ คือ การประพฤติตนตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งแยกออกเป็นกรฝึกอบรมความประพฤติ คือศีล การฝึกอบรม คือสมาธิ และปัญญา คือ การทำปัญญาให้แตกล้ำมีความรู้แจ้งเห็นจริงในทุกขังอนิจจังและอนัตตา จนหลุดพ้นจากอวิชชา ตัณหาและอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นในที่สุดรวมเรียกว่า “ไตรลักษณ์ ประกอบด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา”

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

การเกิดมาเป็นมนุษย์นั้นว่ามีลักษณะที่แตกต่างกัน เพราะมนุษย์ที่ปรากฏให้เราเห็นอยู่นี้ ล้วนมีกรรมที่กระทำมาที่ไม่เหมือนกัน บางคนเป็นผู้สว่างมาแล้วสว่างไป บางคนสว่างมาแล้วมืดไป บางคนมืดมาแล้วสว่างไป และบางคนมืดมาแล้วก็มีมืดกลับไปอีก บางคนเกิดในตระกูลสูงมีฐานะดีอยู่อย่างสุขมีความตลอดชีวิต บางคนกลับต้องทุกข์ทรมาน ด้วยความอดอยากหิวโหยในอาหารเที่ยวแสวงหาโดยวิธีการขอรทาน การคุ้ยอาหารตามกองขยะ กินของบูดเน่าที่เป็นเศษอาหารหรือมีร่างกายพิกลพิการไม่สมบูรณ์ในลักษณะต่างๆ มีการนอนตามข้างถนน และการที่จะเกิดมาเป็นมนุษย์สมบูรณ์ได้ ต้องมีองค์ประกอบในการกระทำความดี คือ รักษาศีล ๕ จึงจะสามารถกลับมาเกิดเป็นมนุษย์ได้ หลักคำสอนเกี่ยวกับชีวิตและศักยภาพของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้เป็นหลักปฏิบัติที่ว่าด้วยการออกจากทุกข์ ด้วยการลดละเลิกกิเลส นับแต่ระดับพื้นฐาน คือ ระดับทาน-ศีล ไปจนถึงระดับต่อมา คือ ระดับสมาธิ และระดับที่สุด คือ ระดับภาวนา ทานนั้นเพื่อกล่อมเกลาจิตใจให้ประณีตและรู้จักสละออก ศีลนั้น เพื่ลดละการเบียดเบียนตนและชีวิตสัตว์อื่นๆ ภาวนานั้น เพื่อสร้างจิตให้สงบระงับและสร้างปัญญาระดับรู้แจ้งแทงตลอดมาประหารกิเลส จะเห็นว่า ล้วนเป็นการละการสละ การสลัด การหลีกออก ทั้งสิ้น หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงประกอบด้วยปัญญาซึ่งเกิดจากพัฒนาการตนเองของแต่ละคน พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่เร่งรัดใคร ไม่เรียกร้อง

ให้ใครมาเชื่อถือ เพราะเหตุว่าพุทธศาสนาเถรวาทต้องเริ่มที่ใจ นับตั้งแต่เริ่มจากความสมัครใจใคร่จะพิสูจน์ด้วยปัญญาของตนเองมากกว่าเน้นศรัทธาความเชื่อมั่น อีกนัยหนึ่ง พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ถือเรื่องวรรณะ ไม่ได้อ้างเพศ วัย ฐานะในการปฏิบัตินับถือ และมีแนวคิดในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์เป็น ๓ ระดับ คือ

๒.๓.๑ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ขั้นพื้นฐาน

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเกี่ยวกับมนุษย์ว่า เกิดมาเพราะแรงแห่งกรรม คือ การกระทำทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ โดยมีเจตนาประกอบ ดังพุทธดำรัสที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวเจตนาว่าเป็นกรรม บุคคลคิดแล้วจึงกระทำการด้วยกาย ด้วยวาจา และด้วยใจ” พุทธศาสนาเถรวาท มีหลักการและแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ เป็นขั้นตอน และจำแนกมนุษย์ที่จะพัฒนาเป็นระดับและชัดเจน สามารถให้แนวคิดและหลักคำสอนให้สอดคล้องกับระดับสติปัญญาของมนุษย์นั้นๆ ได้อย่างเหมาะสมและมีศักยภาพ

๒.๓.๒ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ขั้นกลาง

มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสัตว์อื่นๆ หลายประการ และเป็นลักษณะที่ได้เปรียบ เช่น “ความสามารถในการสร้างมโนภาพ การรู้จักใช้เหตุผลในการปรับปรุงวิถีในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมรวมทั้งความสนใจอยากรู้อยากเห็นใหม่ๆ ความสามารถในการเลียนแบบ ความตั้งใจพยายาม ความทรงจำ และความสามารถในการสร้างมโนภาพ ทำให้มีความก้าวหน้ากว่าสิ่งมีชีวิตอื่นๆ มนุษย์ยังใช้เหตุผลเพื่อปรับปรุงตัวในการดำรงชีวิตให้เหมาะสม สร้างเครื่องมือนานาชนิด เพื่อใช้ในการดำรงชีพ แก้ปัญหาโดยใช้ ประสบการณ์จากปัญหาในอดีตเป็นแนวทางเพื่ออนาคต ทั้งยังรู้จักสร้างสัญลักษณ์แทนคำพูด ใช้ภาษาในการสื่อความหมาย กำหนดบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตร่วมกัน มีวัฒนธรรมอันแสดงถึงความเชื่อและพฤติกรรมของวิถีชีวิต” การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ในระดับกลาง เป็นการพัฒนาขั้นที่ ๒ มีหลักคำสอนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมาก ทั้งเป็นกฎและข้อปฏิบัติ เช่น หลักศีล ๕ ศีลอุโบสถ พรหมวิหารธรรม และจริยธรรมขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในสังคม

๒.๓.๓ การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ขั้นสูง

มนุษย์ในสังคมทุกเผ่าพันธุ์ มีจริต คือ ความประพฤติที่เป็นหัวหน้าตามอุปนิสัยของใครของมัน ในพุทธศาสนาเถรวาทพระพุทธรูปทรงไตรสิกขาเกี่ยวกับจริตของมนุษย์ไว้ในพระไตรปิฎก ขุททกนิกาย มหาวรรคว่า มีอยู่ ๖ อย่างหรือ ๖ ลักษณะ พร้อมทั้งทรงตรัสวิธีการหรือกระบวนการในการพัฒนาไว้ ดังนี้ ๑) รากจริต ประพฤติตามรากะ ๒) โทสจริต ประพฤติไปตามโทสะ ๓) โมหจริต ประพฤติไปตามโมหะ ๔) วิตกจริต วิตกก็นึกคิดตรึกตรอง คนจำพวกนี้มีจิตฟุ้งซ่านมาก ๕) สัทธาจริต ประพฤติไปตามสัทธา ๖) พุทธิจริต ประพฤติไปตามความรู้ น่าจะหมายถึงท่านผู้รอบรู้

อยากเห็นสอดรู้สอดเห็น พระพุทธศาสนามีแนวคิดเกี่ยวกับมนุษย์และการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ ให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างหลักธรรมคำสอนต่างๆ ของพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือชีวิตตราบเท่าที่ยังไม่สามารถกำจัดกิเลสตัณหาได้หมดสิ้น การเกิดอีกก็ย่อมมีอยู่รำไป (สังสารวัฏ) และการที่จะไปสวรรค์ (สวรรค์จริงๆ) เป็นเทพเจ้าได้นั้นก็ด้วยการทำความดี(หลักแห่งกรรม) ส่วนท่านผู้มีความบริสุทธิ์กาย วาจาใจก็จัดเป็นเทพเจ้าบนโลกมนุษย์ (ยังมีชีวิตอยู่ ยังไม่ตาย) พระพุทธศาสนาเถรวาท ปฏิเสธทฤษฎีเกี่ยวกับการเทิดทูนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือพระผู้เป็นเจ้าตามแนวปรัชญาฝ่ายเทวนิยมที่สอนให้คนมอบความภักดี และชีวิตต่อพระผู้เป็นเจ้า ตลอดจนคำสอนเกี่ยวกับการสร้างโลกมนุษย์

๒.๔ ทศนะเกี่ยวกับระบบวรรณะสี่ในพุทธศาสนาเถรวาท

จากอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรม ส่งผลในภาพรวมให้ประเทศไทยไม่มีความเชื่อเรื่องวรรณะ แต่เชื่อว่า “ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ทุกคนมีสิทธิพัฒนาตัวเองและอาจจะได้รับตำแหน่งทางการบริหารสูงสุดของประเทศได้ หากผู้นั้นมีความสามารถเพียงพอ” พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาแรกที่สอนให้มนุษย์เลิกดูหมิ่นเหยียดหยามกัน เพราะเรื่องถือชั้นวรรณะ เพราะเหตุชาติและวงศ์สกุล โดยไม่ตั้งจุดนัดพบกันไว้ที่ศีลธรรม ใครจะเกิดในสกุลต่ำสูง ยากดีมีจนอย่างไรไม่เป็นประมาณ ถ้าตั้งอยู่ในศีลธรรมแล้ว ก็ถือว่าเป็นคนที่ควรยกย่องสรรเสริญ ถ้าวางกันข้าม คือ ล่วงละเมิดศีลธรรมแล้ว แม้จะเกิดในสกุลสูง กับได้ว่าเป็นคนพาลอันควรตำหนิ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้เลิกชั้นวรรณะ ปรากฏในวรรณคดีทางพระพุทธศาสนา เพียงเพราะพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องหลักการด้านต่างๆ ที่มุ่งเพื่อให้เป็นประโยชน์ทั้งในเบื้องต้นและเบื้องปลายที่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนแห่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทควรจะได้รับทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม การที่พระพุทธเจ้าไม่ให้มีการแบ่งชั้นวรรณะ ทำให้ประชาชนมีความเสมอภาคกันในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง มีสิทธิในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันสามารถที่จะพัฒนาตนเองในทางที่ดีขึ้น ไม่ต้องติดอยู่ที่ชั้นวรรณะคนจะแตกต่างกันไม่ได้ขึ้นอยู่กับชั้นวรรณะ แต่แตกต่างกันที่กรรมดีกรรมชั่วที่ตนกระทำ ถ้าทำดีก็ดีเหมือนกัน ถ้าทำชั่วก็ชั่วเหมือนกันไม่ว่าจะเป็นคนมั่งมีหรือยากจน การไม่ให้มีการซื้อขายทาส ทำให้คนในสมัยนั้นพ้นจากความเป็นทาสและได้เป็นไทในตัวเอง บางท่านเมื่อเข้ามาบวชในพุทธศาสนาทำให้ได้เป็นไทของตนเอง ทั้งทางกายและทางใจ สมัยต่อมาประเทศที่รับเอาพุทธศาสนามาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต มีการยกเลิกระบบทาสทำให้คนมีอิสรภาพมากขึ้นจนถึงทุกวันนี้

พระพุทธเจ้าไม่ให้ทำการบูชาด้วยสัตว์และมนุษย์ ทำให้สัตว์และมนุษย์รอดพ้นจากความตายเป็นอันมากไม่ตกเป็นเครื่องมืออีกต่อไป นอกจากนั้นยังได้เปลี่ยนทัศนคติการบูชาด้วย การทำความดีแทน ทำให้คนสมัยนั้นหันมาทำความดี นอกจากนั้นพระพุทธเจ้าได้ให้เสรีภาพแก่คนที่ จะเชื่อถือหรือเชื่อถือได้ด้วยวิจารณญาณของตนเอง ไม่บังคับให้เชื่อเหมือนกับลัทธิอื่น ๆ ในสมัยนั้น ทำให้ผู้คนในสมัยนั้นใช้ความคิดมีเหตุมีผลรอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ทำให้บรรลุนิพพานในเวลา

ต่อมา ทั้งหมดนี้เป็นคำสอนที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ให้เสรีภาพความเสมอภาคแก่มนุษย์ ศาสนาของพระองค์จึงเป็นไปเพื่อการมีเสรีภาพอย่างแท้จริง หลักคำสอนเกี่ยวกับชีวิตและศักยภาพของมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนี้เป็นหลักปฏิบัติที่ว่าด้วยการออกจากทุกข์ ด้วยการลดละเลิกกิเลส นับแต่ระดับพื้นฐาน คือ ระดับทาน-ศีล ไปจนถึงระดับต่อมา คือ ระดับสมาธิ และระดับที่สุด คือ ระดับภาวนา ทานนั้นเป็นหลักปฏิบัติเพื่อกล่อมเกลাজิตใจให้ประณีตและรู้จักสละออก ศีลนั้นเป็นหลักปฏิบัติเพื่อลดละการเบียดเบียนตนและชีวิตสัตว์อื่นๆ ภาวนานั้นเป็นหลักปฏิบัติเพื่อสร้างจิตให้สงบระงับและสร้างปัญญาในระดับรู้แจ้งแทงตลอดมาประหารกิเลส จะเห็นว่า ล้วนเป็นการละ การสละ การสลัด การหลีกออก ทั้งสิ้น หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงประกอบด้วยปัญญาซึ่งเกิดจากพัฒนาการตนเองของแต่ละคน พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงไม่เร่งรัดใคร ไม่เรียกร้องให้ใครมาเชื่อถือ เพราะเหตุว่าพุทธศาสนาเถรวาทต้องเริ่มที่ใจ นับตั้งแต่เริ่มจากความสมัครใจใครจะพิสูจน์ดูด้วยปัญญาของตนเองมากกว่าเน้นศรัทธาความเชื่อมั่น อีกนัยหนึ่งพระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ถือเรื่องวรรณะ ไม่ได้อ้างเพศ วัย ฐานะในการปฏิบัตินับถือ

๓. ผลการวิเคราะห์ระบบวรรณะสี่ตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นไปที่เรื่องชีวิตมนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งความสุขและความทุกข์นานาประการ และเป็นศูนย์กลางแห่งปัญญาความรู้ที่จะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำเนินวิถีชีวิตให้เป็นไปได้อย่างถูกต้องจนสามารถบรรลุถึงเป้าหมายสุดท้ายสูงสุดของชีวิต สามารถดับทุกข์ดับกิเลสของชีวิตได้อย่างสิ้นเชิง ไม่ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตายอีกต่อไป พระพุทธศาสนา มีแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของมนุษย์ไม่แตกต่างจากมิติของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ให้ความสำคัญแก่มนุษย์และองค์ประกอบว่า ขึ้นอยู่กับกรรม คือ การกระทำที่ส่งผลติดตัวมาแต่อดีต และให้รายละเอียดไว้อย่างมากมาย ในเรื่องของกรรม ซึ่ง ได้ให้รายละเอียดไว้แล้วในบทที่ผ่านมา มา หลักพุทธธรรม มีความเสมอภาคและให้เสรีภาพแก่มนุษย์ในการกระทำความดี ละเว้นกรรมที่ไม่ดี เพื่อหลุดพ้นจากสังสารวัฏอันยาวนานหลักพุทธธรรมที่พระองค์ทรงนำมาประกาศให้เวไนยสัตว์รับรู้ ศึกษาและปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี และยังเป็นการแสดงถึงศรัทธาความเชื่อมั่น ที่มีต่อพระพุทธเจ้าได้ว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนนั้นล้วนเป็นไปเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งสิ้นด้วยทรงอาศัยความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง ไม่ว่าจะเป็นหนทางจะไกล ก็นดารแค่ไหน พระพุทธองค์ก็จะเสด็จดำเนินไปตรัสสอน พระพุทธเจ้าทรงถือเอาความดีงามแห่งชีวิตจิตใจและผลประโยชน์ของมนุษย์ที่จะได้รับเป็นหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทสอนหลักมัชฌิมาปฏิปทา คือ สายกลาง โดยแบ่งเป็น ๒ ภาค ได้แก่

๑) ภาคโลกียธรรม ได้แก่ คำสอนที่จะอำนวยสุขอย่างโลกียวิสัยมีหลักธรรมการเมือง จริยศาสตร์สังคม ธรรมะว่าด้วยการปกครองธรรมะว่าด้วยการเศรษฐกิจ ธรรมะในการครองชีพ วิธีครองรัก จิตวิทยา ชีวิตวิทยา ตรรกวิทยา อักษรศาสตร์ กวีนิพนธ์ เป็นต้น

๒) ภาคโลกุตรธรรม ไต่ถาม คำสอนที่จะอำนวยการสันติสุขภาวะชนิดที่พ้นจากโลกียวิสัย มีหลักอริยสัจ ๔ คำสอนนี้ สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตามหลุดพ้นจากกิเลสตัณหาทุกชนิด

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีคำสอนอันสมบูรณ์ทุกด้าน มีการส่งเสริมการพัฒนาความคิด ความเชื่อหรือเจตจำนงเสรี (Freewill) เพื่อสร้างความพอเหมาะให้แก่อนันตในด้านต่างๆ กล่าวคือ กายกรรม วาจากรรม และมโนกรรม เพราะหลักคำสอนทั้งปวงก็สะท้อนให้เห็นว่า เป็นปรากฏการณ์ที่มุ่งสนับสนุนความสำคัญของทั้งสาม เพราะความกลมกลืนที่พอเหมาะในส่วนทั้งสามคือสิ่งที่หมายถึง เสรีภาพโดยธรรม บุคคลตั้งวาจาและใจไว้โดยชอบ ไม่ได้ทำชั่วทางกาย อยู่ครอบครองเรือนที่มีข้าว และน้ำมาก เป็นมีศรัทธา เป็นผู้อ่อนโยน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ทราบถ้อยคำชื่อว่าผู้ตั้งอยู่ในธรรม นอกจากนี้ ยังอำนวยการต่อบุคคลไปในทางที่ดีได้อย่างพอเหมาะเป็นเสรีภาพที่ไม่ก้าวร้าวสิทธิเสรีภาพ ส่วนบุคคล เพราะทุกๆ ชีวิตมีสิทธิอย่างเต็มที่ในการคิด การเชื่อ การพูดและทำ อย่างไรก็ตาม เพื่อปกป้องกันความงมงายและเพื่อป้องกันความไร้เหตุผลที่จะพึงมีพึงเกิดได้จากการคิด พูด และทำ พระพุทธศาสนาเถรวาท จึงมีหลักคำสอนที่มุ่งปลูกจิตสำนึกของบุคคลเชื่อตรงและคงที่ดังพุทธพจน์ว่า ท่านทั้งหลายได้โปรดพิจารณาให้รู้ให้เห็นด้วยตนเองเสียก่อนว่า สิ่งเหล่านี้เป็นความชั่ว มีโทษ ผู้รู้เตือน หากใครปักใจถือปฏิบัติแล้วเป็นไปเพื่อคลายประโยชน์เพื่อทุกข์ ท่านทั้งหลายจงละเว้นสิ่ง เหล่านั้นเสีย พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้ส่งเสริมให้บุคคลจมปักกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เน้นให้บุคคล พิจารณา ทบทวนให้เห็นด้วยตัวเองว่า อารมณ์นั้นๆ ควรค่าแก่การเชื่อหรือควรละ เมื่อเป็นเช่นนั้น การ กระทำต่างๆ ในลักษณะดังกล่าว เท่ากับว่า เป็นหลักสำคัญด้านการส่งเสริมเสรีภาพทางใจ นอกจากนี้ ยังเป็นช่องทางสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเล็งเห็นคุณค่าของตนเองได้ด้วย เพราะพฤติกรรมของ มนุษย์ที่แสดงออกมาทั้งในทางไม่ดีและดี ถือได้ว่า เป็นไปตามอำนาจของความคิดความเชื่อ แต่ความคิดความเชื่อบางอย่างอาจไม่เหมาะสมหรือไม่ถูกต้องก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนั้น หลักส่งเสริมเสรีภาพ ทางใจที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงความกลมกลืนกันระหว่างความคิด ความเชื่อ ที่เป็นสื่อนำสู่ปัญญา ได้จึงเป็นหลัก คำสอนที่สามารถพิจารณาได้จากหลักหลักกาลามสูตร หรือ เกสปัญตสูตร ซึ่งเป็นสูตรที่ ย้ำถึงความพอเหมาะแก่การใช้ความคิดความเชื่อที่เป็นส่วนตัวบนพื้นฐานของความไม่งมงาย พระพุทธศาสนาสอนอย่าให้เชื่อในสิ่งที่เคยได้ฟังมา คำที่ถือสืบทอดกันมาข่าวลือ ตำรา สุ่มเดาเอาเอง คาคะเน นึกคิดตามอาการ ตรงกับความคิดของตน ผู้พูดน่าเชื่อถือและผู้พูดเป็นครูของตน

หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิเสธอย่างเด็ดขาดนั้น คือ ความเชื่อถือหรือยอมจำนนต่อเทพเจ้า วิญญาณ หรืออำนาจเหนือธรรมชาติอื่นใด แต่ทรงถือว่า มนุษย์เป็นผู้มีศักดิ์ศรี มีคุณค่า มีเสรีภาพและศักยภาพที่จะพัฒนาตนให้เป็นในทิศทางใดก็ได้ตาม จุดมุ่งหมายของตน พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นศาสนาที่มีหลักธรรมที่สมบูรณ์ด้วยเหตุและผล

พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีมานานถึง ๔ อสงไขยกับอีกแสนกัป เพื่อตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้า เนื่องจากทรงเห็นภัยในสังสารวัฏ เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ทรงโปรดเวไนยสัตว์

ทั้งหลายให้พ้นจากวิภว คือ ขาด ขาด พยาธิ และมรณะ ดังพระปณิธานที่ตั้งไว้ก่อนที่จะเป็น พระพุทธเจ้าว่า เมื่อตรัสรู้แล้ว จักให้ผู้อื่นได้รู้ตาม พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ เป็นธรรมที่สุขุม ลุ่มลึก มีความยากง่ายแก่การที่จะศึกษาปฏิบัติตามเหตุปัจจัยให้เข้าใจได้ ดังนั้น การที่จะเข้าถึงคำสอน ของพระพุทธองค์ ผู้ที่ใคร่ศึกษาจำต้อง มีศรัทธา คือ ความเลื่อมใสที่จะฟัง มีฉันทะ คือ ความพอใจที่จะ ได้รับฟัง มีวิริยะ คือ ความเพียรในการประพฤติปฏิบัติตาม เมื่อรับแล้วต้อง มีสติ ที่จะจดจำและ ระลึกถึงคำสอนนั้นไว้นิ่งๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดความเลื่อมใส มีศรัทธาที่จะน้อมนำเอาพระธรรมคำ สอนนั้นไปประพฤติปฏิบัติ เมื่อใช้ ปัญญา ใคร่ครวญพิจารณาตามพระธรรม ย่อมประจักษ์ลักษณะ ของสภาพธรรมตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ครั้นพิจารณาเห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมเกิดความเบื่อหน่าย แสวงหาทางที่จะหลุดพ้นจากทุกขในวิภว เมื่อได้ปฏิบัติตามแนวทางที่พระผู้ มีพระภาคเจ้าทรงประทานไว้ ย่อมหลุดพ้นจากทุกขในสังสารวัฏได้ในที่สุด เหตุและผลอันยิ่งใหญ่ของ หลักธรรมของพุทธศาสนาเถรวาท และพระพุทธศาสนาเถรวาทปฏิเสธพระเจ้า (God) ผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลายโลกของปรัชญาพราหมณ์ และปฏิเสธการบูชาบวงสรวง อ้อนวอน หรือพิธีกรรมต่างๆ เพื่อให้พระเจ้าช่วยดลบันดาลในสิ่งที่ตนปรารถนา หรือเพื่อเข้าสู่แดนแห่งความสุขนิรันดร์ พุทธศาสนา เถรวาทจึงจัดเป็นพวกอเทวนิยม (Atheism) หรือนาสติกะที่คัดค้านเรื่องพระเจ้า จากแนวคิดแสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนาเถรวาทปฏิเสธพระเจ้าและจิตวิญญาณที่เที่ยงแท้แน่นอน หาได้มีความยิ่งใหญ่ เหนือมนุษย์แต่อย่างใด ที่สำคัญคำสอนต่างๆ เช่น กฎแห่งกฎจสุมปบาท ไตรลักษณ์ อริยสัจ ๔ เป็นต้น ล้วนเกี่ยวข้องกับมนุษย์โดยตรงและขัดแย้งกับพระเจ้าอย่างแน่นอน มนุษย์จึงเป็นผู้กุมชะตากรรม ของตน ความดี ความชั่ว ความสุขหรือความทุกข์จึงอยู่ที่การกระทำของมนุษย์ หาใช่อยู่ที่พระเจ้าเป็น ผู้กำหนด (Determinism) ให้เป็นไปตามความประสงค์แต่ประการใด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้พุทธศาสนา จะไม่สอนเรื่องพระเจ้าเป็นเจ้า แต่ก็สอนว่ามีบางสิ่งบางอย่างที่ยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ทำงานอยู่อย่างเงียบ เชียบเสมือนหนึ่งพระเจ้า สิ่งนี้ คือ ธรรมชาติหรือกฎธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็มีศักยภาพที่จะทำสิ่ง ต่างๆ ด้วยตนเอง ด้วยการกระทำของตนเอง กฎธรรมชาติที่อยู่ภายนอกอาจเป็นส่วนหนึ่งเท่านั้นที่มี ผลต่อความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ แต่สุดท้ายแล้วก็มนุษย์นั่นเองที่เป็นจุดศูนย์กลางในการที่จะกำหนด ชีวิตของตนเอง

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทช่วยในการสร้างระเบียบสังคมและพร้อม กับวางแนวจริยธรรม กฎแห่งกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์ เป็นต้น แต่ในปัจจุบันเรื่องกรรม สิ่ง ศักดิ์สิทธิ์กำลังก่อตัวขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ ฉะนั้น มวลมนุษย์ต้องมีทั้งศรัทธาความเชื่อมั่นในกรรม คือ การ กระทำของตน และปัญญาที่สามารถแยกแยะการกระทำต่างๆ ได้ว่าการกระทำอย่างไรจัดเป็นการ

กระทำที่ดี อย่างไรก็ตามเป็นการกระทำที่ไม่ดี ควรลด ละ เลิกกรรมเช่นไรที่นำไปสู่ความทุกข์แก่ชีวิตได้และควรปฏิบัติกรรมเช่นไรที่สามารถทำให้ชีวิตมีความสุขได้ตามอรรถภาพ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนให้ใช้สติปัญญาและเหตุผลแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิต เมื่อมีความทุกข์ความเดือดร้อนเกิดขึ้นให้รู้จักกำจัดความทุกข์ความเดือดร้อน ด้วยการใช้สติปัญญาและเหตุผลพิจารณาให้เห็นต้นเหตุของความทุกข์ แล้วแก้ไขที่ต้นเหตุให้ถูกทาง ไม่สอนให้เชื่อถือแบบมง่ายไร้เหตุผล มีความเป็นอยู่อย่างรู้เท่าทันต่อสรรพสิ่ง เพราะตัวของมนุษย์เองต่างหากที่เป็นที่พึ่งของตนได้เป็นอย่างดีเหนือสิ่งอื่นใด โดยใช้ปัญญามากกว่าศรัทธาในการศึกษาปฏิบัติและการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน และมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑) เกี่ยวกับแนวคิดและความเป็นมาของระบบวรรณคดีในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ควรมีนโยบาย ดังนี้

(๑) เนื่องจาก ระบบวรรณคดี ในลัทธิศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เป็นระบบที่แบ่งแยกชนชั้นอย่างชัดเจน เช่น แนวคิดเรื่องการเหยียดผิว ที่เป็นปัญหาอยู่ในสังคมปัจจุบัน ควรใช้หลักพุทธธรรม เป็นกรอบในการแก้ปัญหการเหยียดผิว

(๒) เนื่องจากระบบวรรณคดีในลัทธิศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู เป็นระบบที่ฝังรากลึกในสังคมอินเดีย ควรมีการศึกษาและสอนเกี่ยวกับระบบวรรณคดีที่เชิงทฤษฎีในสถานศึกษาให้เห็นคุณค่าและตระหนักถึงระบบวัฒนธรรมของชาติ ให้รักและหวงแหนเช่นกับชาวฮินดูที่รักและตระหนักในวรรณคดีของตนอย่างเป็นระบบมาอย่างช้านาน

๒) หลักคำสอนเกี่ยวกับระบบวรรณคดี ตามทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท ควรให้การศึกษาในหลักธรรมทางพุทธศาสนา ถึงการละลายพฤติกรรมของคนในสังคม โดย

๑) การสร้างมาตรฐานการแก้ปัญหการเหยียดผิว โดยการใช้หลักธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นแม่แบบ และสร้างความร่วมมือกับศาสนาอื่นที่มีแนวคำสอนสอดคล้องกัน โดยการสร้างคู่มือต้นแบบ เพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน

๒) สร้างหลักสูตรการศึกษาเกี่ยวกับหลักสิทธิมนุษยชนในระบบสากล และให้ศึกษาในสถาบันการศึกษาควบคู่กับการศึกษากฎหมายระหว่างประเทศ

๓) ระบบวรรณคดีตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นระบบที่อยู่ในวงจำกัดมาตรการส่งเสริมการป้องกันการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดย

๑) หน่วยงานและองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ควรใช้หลักเกณฑ์และแนวคิดทางพุทธศาสนาและหลักคำสอนในลัทธิศาสนาพราหมณ์และศาสนาอื่นๆ บูรณาการด้านแนวคิดทฤษฎี ให้เป็นแนวคิดการแก้ปัญหา การเหยียดผิวในระดับสากล

๒) การร่างหลักสูตรการศึกษาในเชิงลึก เกี่ยวกับระบบวรรณคดี และการละเมิดสิทธิมนุษยชนในภาพรวม

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ระบบวรรณคดีตามทัศนะพระพุทธศาสนาเถรวาท” นี้ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องและควรนำมาวิจัยได้ ดังนี้

๑) ควรมีการศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักการออกบวชอยู่ป่าตามหลักสันยาสี ในทัศนะศาสนาพราหมณ์ อย่างเป็นระบบ เกี่ยวกับการวางแผนชีวิต การดำเนินชีวิต และการส่งเสริมระบบครอบครัวในสังคมไทย

๒) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับ “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องอรรถะ หรือการแสวงหาทรัพย์เพื่อการดำรงชีวิตตามทัศนะศาสนาพราหมณ์กับพระพุทธศาสนาเถรวาท” เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการแสวงหาทรัพย์สินเพื่อครอบครัวและสังคม ตลอดจนการประกอบอาชีพอย่างถูกต้อง เพื่อลดปัญหาครอบครัวและปัญหาเสพยาเสพติด